

تأمین مالی خرد (رویکرد بانکداری پیوندی)

با هدف:

توانمندسازی ایجاد و توسعه کسب و کارهای خرد و بهبود معیشت

برنامه مشترک:

بازمان بهزیستی، بانک کشاورزی و مؤسسه تاک

نویسنده:

بهمن منصوری (مدیریت گروه نویسندگان)

محمدعبده ابطحی، فرزانه نادری و جسیم مصطفوی

سازمان بررسی‌های اقتصادی

تهران - ۱۳۹۹

تأمین مالی خرد (رویکرد بانکداری پیوندی، به نوانمندسازی ایجاد توسعه کسب و کارهای خرد و بهبود معیشت برنامه مشترک سازمان بهزیستی، بانک کشاورزی و مؤسسه تاک / نویسنده بهمن منصوری ... [و دیگران]

مشخصات نشر: تهران: آثار پندار، ۱۳۹۹. مشخصات کتابخانه: ۱۶۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۱۵۲۱-۸ وضعیت فهرست‌نامه: فیپا

یادداشت: نویسندگان بهمن منصوری، محمد عبده‌ابطحی، فرزانه نادری، جسم منصور

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۵۱.

موضوع: کسب و کار خرد -- ایران -- امور مالی (Small business -- Iran -- Finance)

موضوع: امور مالی خرد -- ایران (Microfinance -- Iran)

موضوع: خدمات مالی -- ایران -- سیاست دولت (Financial services industry - Government policy - Iran)

(Iran)

موضوع: وام‌های بانکی -- ایران (Bank loans - Iran) شناسه افزوده: منصوری، بهمن، ۱۳۲۱ -

شناسه افزوده: سازمان بهزیستی استان تهران شناسه افزوده: بانک کشاورزی

شناسه افزوده: مؤسسه تاک رده‌بندی کنگره: HG ۴۲۲۵/۷

رده‌بندی دیویی: ۶۵۸/۱۵۰۹۵۵ شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۵۶۴۳۱

حق چاپ محفوظ است.

کتابخانه مرکزی و اسنادخانه

(سازمان اسناد و کتابخانه ملی)

تألیف:

تألیف: دکتر محمدعلی باهنر و دکتر علی محمدی

تأمین مالی خرد

(رویکرد بانکداری پیوندی)

با هدف:

توانمندسازی روستاییان و توسعه کسب و کارهای خرد و بهبود معیشت

برنامه مشترک:

سازمان بهزیستی، بانک کشاورزی و مؤسسه تاک

تألیف:

بهمن منصوری (مدیریت گروه نویسندگان)

محمدعبده ابطحی، فرزانه نادر، و جعفر مصطفوی

چاپ اول: بهار ۱۳۹۹ - شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: آرمانسا

آدرس ناشر: انتهای خیابان پیروزی، خیابان دهم نیروهوایی، نبش ۱۰/۳۰، شماره ۴۳، واحد ۹

مرکز پخش: میدان انقلاب، روبروی سینما بهمن، خیابان شهید منیری جاوید (اردیبهشت)، شماره ۷۲

فروشگاه انتشارات رشد - تلفن: ۶۶۴۱۰۲۶۲ ۶۶۴۹۸۳۸۶ ۶۶۴۹۷۱۸۱

تهران - ۱۳۹۹

فهرست مطالب

۹	سخن آغازین ریاست سازمان بهزیستی کشور
۱۳	سخن آغازین معاونت امور اجتماعی سازمان بهزیستی کشور
۱۹	پیشگفتار
۲۳	مقدمه
۲۹	فصل اول: معرفی تأمین مالی خرد و مفاهیم آن
۲۹	۱- معرفی تأمین مالی خرد و مفاهیم آن
۳۰	۱-۱ وام‌های خرد
۳۱	۲-۱ اعتبارات خرد
۳۲	۳-۱ تأمین مالی خرد
۳۴	۴-۱ بیمه‌های خرد
۳۴	۱-۴-۱ تاریخچه
۳۵	۲-۴-۱ تعریف بیمه خرد
۳۷	۳-۴-۱ ریسک و بیمه‌های خرد و عرضه و فروش آن‌ها

- ۳۸ ۴-۴-۱ بیمه خرد در نواحی روستایی
- ۳۹ ۵-۴-۱ خطرات پیش روی فقرا
- ۴۱ ۶-۴-۱ تجربیات ارائه بیمه خرد به مردم کم‌درآمد روستایی
- ۴۲ ۵-۱ چرا تأمین مالی خرد
- ۵۳ ۶-۱ مشخصه‌های اصلی تأمین مالی خرد
- ۵۵ ۷-۱ مشتریان برنامه تأمین مالی خرد
- ۵۷ ۸-۱ شیوه بانکداری پیوندی
- ۵۹ ۹-۱ چرا بانک کشاورزی
- ۶۲ ۱۰-۱ مفهوم گروه خودیار
- ۶۵ ۱-۱۰-۱ روشی‌های گروه خودیار
- ۷۰ ۱۱-۱ پس‌انداز
- ۷۲ ۱۲-۱ تنوع پورتفرص
- ۷۲ ۱۳-۱ عدم استفاده از منابع بانه‌ها
- ۷۲ ۱۴-۱ بیمه خرد
- ۷۳ ۱۵-۱ توانمندسازی
- ۷۷ ۱۶-۱ سرمایه اجتماعی
- ۸۰ ۱۷-۱ تقویت و گسترش ارائه خدمات توسعه کم‌ب و کار

۸۵ فصل دوم: مراحل اجرایی برنامه تأمین مالی خرد با رویکرد بانکداری پیوندی

- ۸۵ ۱- مراحل اجرایی برنامه تأمین مالی خرد
- ۸۶ ۱-۲ تسهیلمگری چیست و تسهیلمگر کیست؟
- ۸۸ ۱-۱-۲ رفتارها و ابزارهای تسهیلمگر
- ۹۰ ۲-۱-۲ برخی مهارت‌های تسهیلمگری در فرآیند تشکیل گروه‌های خودیار
- ۹۴ ۲-۲ قوانین برنامه
- ۹۶ ۳-۲ ورود به روستا
- ۱۰۰ ۴-۲ نقشه راه اجرای برنامه
- ۱۰۲ ۱-۴-۲ مرحله الف (ترویج و تفهیم مفاهیم و گام‌های اولیه به‌سوی تشکیل گروه)
- ۱۰۸ ۲-۴-۲ مرحله ب (سازمان‌دهی و نظام‌مندی)
- ۱۱۱ ۳-۴-۲ مرحله پ (ظرفیت‌سازی و آزمون نتایج (مرحله بحرانی))
- ۱۱۵ ۴-۴-۲ مرحله ت (بلوغ گروه‌ها با ورود آن‌ها به مرحله عملیاتی (مشاوره و تعامل با گروه))

۱۱۸	۲-۴-۵ پایداری گروه
۱۱۹	۲-۵ دست اندرکاران برنامه
۱۱۹	۲-۶ دستاوردها، عملکرد و پورتفوی برنامه و مشخصات آن در کشور
۱۲۹	۲-۷ به‌سوی پایداری؛ در چارچوبی تازه از بانکداری پیوندی
۱۴۱	۲-۸ درس‌های آموخته
۱۴۲	۲-۸-۱ درس‌هایی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی بهتر برنامه‌های تأمین مالی خرد
۱۴۶	۲-۸-۲ س‌هایی برای اجرا و عملیاتی‌نمودن بهتر برنامه‌های تأمین مالی خرد در مناطق هدف
۱۵۱	فهرست منابع

فهرست جداول

۵۰	جدول ۱- ویژگی‌های ابتکارات تأمین مالی خرد در چند کشور پیشرو
۱۲۱	جدول ۲- خلاصه آمار گروه‌های خرد زیر تشکیل شده به تفکیک استان - تا پایان ۱۳۹۷
۱۲۳	جدول ۳ پورتفوی برنامه تأمین مالی خرد (با رویکرد بانکداری پیوندی) تا پایان ۱۳۹۷

فهرست اشکال

۳۰	شکل ۱- اهم مفاهیم مرتبط با برنامه تأمین مالی خرد و رویکرد بانکداری پیوندی
۴۸	شکل ۲- نیازهای متنوع مشتریان فقیر، مأخذ (Fardipour, 2006)
۵۶	شکل ۳- جایگاه مشتریان برنامه تأمین مالی خرد نسبت به ...
۵۷	شکل ۴- افراد فاقد وثیقه و ضامن، فاقد رسمیت از نظر بانک برای دریافت تسهیلات، ولی...
۶۶	شکل ۵- اصول اولیه تشکیل گروه: همدلی، وفاق و برابری اعضای گروه و تصمیم‌سازی
۶۷	شکل ۶- مستندات و ساختار گروه خودیار
۶۷	شکل ۷- ترکیب هیئت اجرایی گروه خودیار
۶۸	شکل ۸- نیاز به شناسایی اولویت‌های سرمایه‌گذاری در داخل گروه
۶۹	شکل ۹- در ضمانت زنجیری هر عضو فقط ضامن یکی دیگر از اعضای گروه می‌شود...
۷۰	شکل ۱۰- گروه خودیار یک نهاد واسطه مالی محسوب می‌شود و در بانکداری پیوندی...
۷۸	شکل ۱۱- مفهوم سرمایه اجتماعی
۷۹	شکل ۱۲- انباشت هم‌زمان سرمایه مالی و سرمایه اجتماعی در گروه‌های خودیار، ...
۸۴	شکل ۱۳- نمودار فرایند ظرفیت‌سازی در بانکداری پیوندی در بانک و ...
۹۶	شکل ۱۴- مراحل و اقدامات اولیه در ورود به روستا

- شکل ۱۵- مراحل مختلف شروع برنامه در یک روستا
 ۱۰۰
 شکل ۱۶- نقشه راه- مراحل تشکیل، ظرفیت‌سازی و بانک‌پذیری یک ...
 ۱۰۱
 شکل ۱۷- ارتباط و همکاری میان دست اندرکاران برنامه، ...
 ۱۱۹
 شکل ۱۸- استان‌های تحت پوشش برنامه تأمین مالی خرد- پایان ۱۳۹۷
 ۱۲۳
 شکل ۱۹- نمودار رشد تعداد گروه‌های خودیار تشکیل شده در چند سال اخیر
 ۱۲۵
 شکل ۲۰- نمودار ضریب استفاده از سرمایه داخلی توسط گروه‌های خودیار ...
 ۱۲۵
 شکل ۲۱- نمودار رشد پس‌انداز اعضای گروه‌های خودیار در چند سال اخیر
 ۱۲۶
 شکل ۲۲- نمودار متوسط سرانه وام‌های داخلی و وام‌های بانکی گروه‌های خودیار ...
 ۱۲۷

سخن آغازین ریاست سازمان بهزیستی کشور

کشور جمهوری اسلامی ایران با منابع عظیمی از سرمایه‌های صنوع و کار، نامه درخشانی از اقدامات تاریخ‌ساز در برهه‌های مختلف، آثار شایان توجهی را در مندفه عرصه‌های بین‌المللی بر جای گذاشته است. این سرمایه‌های بزرگ مادی، معنوی و اجتماعی هنگامی که با بصیرت و خرد جمعی در آمیزد ضمن ساماندهی بهینه امور کشور، همواره منشأ خیرات و برکات فراوانی بوده است.

میراث بر جا مانده از دوران‌های پرفراز و نشیب پیشین، عوارض ۸ سال جنگ تحمیلی، تحریم‌های تحمیلی قدرت‌های استکباری، تغییرات اقلیمی کنونی و پیامدهای آن از یک سو، تغییر پرشتاب جامعه به‌سوی مدرنیته و توسعه فناوری‌های روز از سوی دیگر، همگی الزاماتی را پدید آورده‌اند که ما را بر آن می‌دارد تا با نگاهی ژرف، عملگرا و

(مذله العالی)

معطوف به نتیجه، کلیه اقدامات بنیادین را طبق فرمایشات مقام معظم رهبری به سمت اقتصاد مقاومتی و جامعه تاب آور سوق دهیم.

شایان ذکر است سازمان ملل متحد در اسناد بین‌المللی، بر اهداف کلانی همچون پایان دادن به فقر گرسنگی، زندگی سالم و ارتقاء رفاه، برابری فرصت‌ها به‌ویژه برای زنان، رشد اقتصادی پایدار و کار شایسته، ارتقای زیرساخت‌های تاب‌آور، کاهش نابرابری، الگوی تولید و مصرف پایدار، مبارزه با تغییرات اقلیمی و ... تأکید می‌نماید که تقریباً همه اهداف ذکر شده مقولاتی هستند که ارتباط تنگاتنگی با اهداف اقتصاد مقاومتی و مدل‌های نوین و توانمندسازانه سازمان بهزیستی کشور دارند. امروزه قادریم تا با بهره‌گیری از توان تخصصی هم‌افزا و بالنده‌ی موجود به نقش‌آفرینی‌های مؤثر جهت توسعه فراگیر کشور، فاصله از مأموریت‌های سازمانی و حتی مرزهای جغرافیایی در منطقه پردازیم.

برنامه تأمین مالی خرد با یک‌کرد بانکداری پیوندی در ایران، توسط جناب آقای بهمن منصوری؛ از مدیران هیئت مدیره سازمان ملل متحد؛ با توشه‌گیری از سالیان دراز تجربه خود در سطح بین‌المللی، طراحی و بومی‌سازی شده است. در راه اجرا نیز این برنامه از مدیریت و هدایت‌های کارشناسان، ایشان بطور مستمر بهره‌مند بوده است. حاصل کار الگویی نوین، همگرا، هماهنگ، توانمند ساز، مقرون به‌صرفه و بالنده است که خوشبختانه با پشتیبانی‌های همکاران معاونت امور اجتماعی سازمان از آزمون‌های دشوار با سربلندی بیرون آمده و نویدبخش تغییرات مؤثر و کارآمدی در کاهش فقر، توانمندسازی، ایجاد بسترها و زیرساخت‌های پایدار و محکم برای نیل به توسعه فراگیر می‌باشد. این الگو دارای بستری قابل انعطاف و انطباق با تمامی الگوهای توسعه‌ای کشور است.

شرح طی مسیر پرفراز و نشیب این برنامه که در کتاب حاضر بخشی از آن به اهل نظر و صاحبان اندیشه و فن تقدیم می‌گردد روایتی بسیار کوتاه از اقدامی دشوار و آرمان‌گرایانه است که به دست متخصصان و مجریان بومی و با تلاش و جدیت فراوان در جای جای میهن عزیز اسلامی‌مان صورت پذیرفته است.

در واقع نیل به اهداف برنامه مبنی بر تأمین منابع مالی خرد بدون وثیقه و ضامن برای بهبود مشاغل و کسب‌وکارهای خرد و کوچک توسط ذینفعان اصلی و گروه‌های

هدف به‌ویژه زنان و دختران، مرهون همدلی، تلاش، شکیبایی، خرد جمعی، پیگیری مستمر و اعتماد متقابل، می‌باشد؛ ارزش‌های جهان شمول و تعالی بخشی که ثمره آن‌ها افزایش سرمایه اجتماعی، تاب‌آوری بالا، تقویت نشاط، امید و روحیه مشارکت‌جویی به‌جای اتکاء صرف به منابع یارانه‌ای بلاعوض بوده و شهروندانی آگاه، مسئولیت‌پذیر، با اراده، هدفمند و پویا را در جامعه پرورش می‌دهد.

بدون شک برنامه تأمین مالی خرد از حمایت بدنه اجرایی کشور برخوردار بوده و در تداوم این مسیر پربیچ و خم، حمایت‌های بی‌دریغ مقام عالی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، حامی بی‌دریغ همکاران عزیزمان در حوزه‌های ذیربط در وزارتخانه، تعاملات مثبت سازمان برنامه و بودجه کشور، مدیریت محترم بانک کشاورزی و بخش غیردولتی همکار، بر اندوخته‌های این سفر برای پیمایش راه افزوده‌اند که مایه امتنان و تشکر است.

در پایان مایلم از تلاش ارزنده تسهیلات‌گران برنامه تأمین مالی خرد، بانک کشاورزی، مؤسسه مجری (تاک)، کلینیک‌های مددکاری اجتماعی و عزیزان متعهد و پرتلاشمان در معاونت امور اجتماعی و دفتر توانمندسازی خانواده و زنان، مدیران کل بهزیستی و معاونین امور اجتماعی و پشتیبانی استان‌های مجری و ... صمیمانه قدردانی نمایم. راهی که سازمان بهزیستی کشور با اراده و همت جمعی برای رده‌بندی آثار فقر، تلفیق اجتماعی و توانمندسازی، مشارکت و کار تیمی برگزیده، گامی است بلند و نویدبخش برای تحقق اهداف گسترش خدمات رفاه اجتماعی، که امیدوارم با حرکت‌های آن در سایر زیرساخت‌های کشور به سمت اعتلای یک جامعه پرنشاط، امیدوار و تاب‌آور حرکت نمایم. توفیق همه همکاران برای دستیابی به این ارزش‌های بس‌ارزین و اهداف تعالی‌بخش را از درگاه پروردگار دانا و حکیم خواهانم.

دکتر وحید قبادی دانا

معاون وزیر و رئیس سازمان بهزیستی کشور